JUTJAMENT DEL CIUTADÁ JOURGNIAC SAINT-MEARD

DEVANT LO TRIBUNAL DE LA «ABADÍA» (PARIS)

(MATANSAS DE SETEMBRE, 1792)

TRADUCCIÓ Y PRÓLECH, DE C. BOSCH DE LA TRINXERÍA

PRÓLECH

ABUY que tant se parla del drama de Sardou: *Thermidor* que ha aixecat tanta polsaguera á París, crech será interessant de fer coneixer un dels jutjaments del terrible tribunal de la Abadia (Matansas del Setembre 1792) (1). Lo mes Thermidor era lo mes onze de la república francesa que comensava lo 19 de Juliol y acabava lo 17 d'

(1) Lo mot matansas no respón al mot francés *massacres*. Massacrer, vol dir, matar atrosment, fer una carnicería, trossejar á colps de sabre ó destral. En lo diccionari de Lavernia s' hi troba sols *massacrat*, que vol dir cap d' animal posat en l' escut. Ni la llengua castellana, ni la catalana tenen un mot equivalent á *massacrer, massacre, massacreur*. No obstant en lo Vallespir, alt Empordá y Rosselló, de un que trosseja, que fa malbé una cosa, li dihuen: *els un massacre!*

Certament que lo mot *matansa* es lluny de tenir lo significat ni la forsa de *massacre*.

Agost. La diada del 9 Thermidor fou una de las més memorables de la primera revolució francesa. En eix dia fou vensuda la fracció de la Montanya representada per Robespierre, Couthon y Saint-Just. Eixos tres ciutadans, decretats de acusació per la Convenció Nacional, foren guillotinats, ab 20 dels llurs amichs. Lo 9 Thermidor correspón al 27 de Juliol 1794. *Matansas de Setembre 1792*, fou lo nom que 's doná á las matansas que ensangrentaren Paris lo 2 y 3 de Setembre 1792, qual responsabilitat es atribuida al partit montanyés. Després de la diada del 10 d' Agost, la capital se trobá lliurada de una gran efervescencia. L' assamblea llegislativa anava á ser reemplassada per la Convenció. Los prussians se havian apoderat de *Longwi* y amenassavan *Verdun* que 'ls obria lo camí de Paris. Los partits contrarevolucionaris ja no amagavan llurs confiansas. Al declarar la patria en perill, cent mil voluntaris partiren pera la frontera, y mils y mils reclutas s' allistavan cada dia. Pero era pas solzament l' enemich de fora que la revolució temia, temía molt més las conspiracions dels reyalistas. Danton que llavors era ministre de Justicia, vegent la exasperació del poble, proposá de *fer por* als reyalistas. En eixas terribles paraulas s' entenia las lamentables matansas de Setembre. Lo sentiment del perill comú era tant universal que no s' aixecá cap protesta ni en l' Assamblea llegislativa ni en los membres del Consell Executiu. Quan la nova de la capitulació de Verdun fou coneguda á Paris lo furor del poble se torná exasperació. En vista d' aixó, tement de veurel desenfrenat y cometrer los mes horrorosos excessos contra 'ls enemichs de la revolució, cregueren be prevenirlo fentli sa part, com quan se fa la part d' un incendi. Lo pensament de las matansas fou concebut pel Comité de vigilancia, agregat al consell generat de la Comuna. Lo diumenge 2 de Setembre, quan la gentada tumultuosa recorria los carrers de Paris, la Comuna, en virtut d' un decret prés pel consell general, feu tancar las barreras de la ciutat, tocar la generala, y tirar canonadas d' alarma. Las seccions se reuniren; algunas votaren las midas més rigorosas. La plebe irritada se portava a las presons; agents del Comité la precedian á fi de regularisar las execucions. A la presó de l Abadia, un jurat improvisat s' instalá en la sala hont presidía lo ciutadá Maillard. Los presoners foren cridats quiscun pel seu nom é interrogats pel president. Los sentenciats á mort eran entregats als executors quins esperavan las víctimas en lo pati de la presó y los matavan desseguida. Iguals matansas tingueren lloch en las presons de la *Force*, dels Carmes, y del Castellet. En aquells tres dias de matan-

sa moriren prop de 4000 presoners reyalistas, aristócratas y, lo pitjor, moltíssim ignocents.

Lo desgraciat que doná lloch á la relació que segueix, escapá miraculosament de la mort. (1)

Lo jutjament de Mr. Jourgniac Saint-Meard es extret de un opús cul que comprí, ja fa alguns anys, á un marxant de llibres vells que tenia sa botiga parada sobre duas posts, al peu de la estátua de Rousseau, á Ginebre, en la illa que divideix lo Rhone en dos brassos. A més d' eix llibre, li comprí *Lo procés de Maria Antonieta*, CI-DEVANT *reyna dels francesos, ó, recull exacte de tots sos interrogatoris, respostas y declaracións dels testimonis, seguit de algunas anécdotas sobre sa mort, que tingué lloch á la plassa de la Revolució, lo 16 de Octubre (estil esclau), ó sia lo 25 del primer mes del segon any de la Republica Francesa.*

«La justicia del poble es terrible
Sa clemencia es estremada.» (2)

L' altre opúscol que comprí al llibreter improvisat, porta per títol:

Ma agonía de 38 horas

Relació de lo que me succehí, de lo que he vist y ohit durant ma detenció, en la presó de la Abadía de Sant Germá, desde 'l 22 d' Agost fins al 4 de Setembre.

Per Jourgniac Saint-Meard, ex-capitá, comandant de cassadors del regiment d' infanteria del rey.

Paris.—Desenne, llibreter.—Palais-Royal.—1793. (3)

No crech haver may llegit res de tan esgarrifós Ne podrán judicar mos lectors.

(1) Lo tribunal improvisat devant qui comparegué Jourgniac Saint Meard, era presidit pel ciutadá Maillard, que havia sigut cotxer. Estava sentat en mitj de dotze companys seus, quins, alguns d' ells portavan lo devantal del travall, en cos de camisa, brassos arremangats. Tots están serios, de cara ferós. Sembla que reflexionan; no beuhen gayre, malgrat de tenir ampollas de vi sobre la taula. Senten sobre ells un no sé qué de solemne que los sorpren. Tenen lo sentiment de llur responsabilitat, y se malfian de la justicia. Guardians de gorro frigi, armats de picas, sabres ó fusells, vigilan las portas y los corredors. En lo pati vehí, aquets executan las sentencias; los gemechs y ays de las víctimas arriban fins á l' audiencia. Es devant eix tribunal que veurém compareixer en Jourgniac Saint-Meard.

(2) Pot ser un dia lo farém també coneixer.

(3) En Lluis Blanc en sa historia de la Revolució francesa, cita alguns fragments del jutjament de Jourgniac Saint-Meard, extrets de la relació que aquest publicá després de ser absolt.

MA AGONÍA DE 38 HORAS

QUATORZE HORAS EN LO COMITÉ DE VIGILANCIA DE LA COMUNA

Doném donchs la paraula al célebre y coratjós comandant del regiment del rey.

Eix Comité me arrestá lo 22 d' Agost; me portaren á la Alcaldía á las nou del matí. M' hi deixaren fins á las 11 de la nit. Dos senyors, sens dupte membres d' eix Comité, me feren entrar en una sala; un d' ells, mort de són, s' adormí. El qu' estava despert me demaná si jo era Mr. Jourgniac Saint Meard.

Respongui que sí. L' interrogatori continuá com segueix:

—Sabéu perqué us han prés?

—Un dels que m' ha portat assi m' ha dit que 's suspitava que era jo redactor de un diari constitucional.

—Aixó de *'s suspitava* no es exacte, puig sé jo que Gautier, segóns dihuen, es lo redactor del diari: *Journal de la cour et de la ville*, mes, redactor fingit, home de palla, com se sol dir.

—La vostra bona fé, senyor meu, ha sigut sorpresa, ja que la existencia de Gautier es tan fácil de provar com sa qualitat de redactor.

—Jo dech creurer...

—Sols la veritat, perqué com á jutge es vosté just. A més us dono ma paraula de honor...

—Eu! aquí no 's tracta de paraula de honor.

—Ho deploro; puig ma paraula de honor es sagrada.

—Se us acusa d' haver estat á la frontera, fa deu ó dotze mesos, d' haverhi fet reclutas que haveu portat als emigrats. A vostre retorn, vos han prés y heu fugit de la presó

—Si cregués que lo que 'm diu fos denuncia séria demanaría sols una hora pera provar que fa més de 23 mesos que no he deixat l' estada de Paris, y si...

—¡Oh! ja sé que no us falta ingeni; y qué, ab vostra astucia podríau provar...

—Permetim de dirli que lo mot *astucia* hi es de massa; si fa alusió á las denuncias fetas contra mi, dech dirli que son absurdas.

—¿Vosté coneix Mr. Durosoi, redactor de la *Gazette de Paris?*

—De reputació, molt; mes de cap altra manera; fins afegiré que no l' he vist may.

—Això 'm sorprén; puig en sos papers s' han trobat cartas que vos li héu escrit.

—Deuhen haverne trobat no més una, perqué sols una li he escrit, en quina l' enterava del envío d' un discurs que vaig fer als cassadors de ma companyía, referent á la insurrecció de la guarnició de Nancy, y que ell feu estampar en la *Gazette de Paris*. Aquí té la única correspondencia que he tingut ab éll.

—Això es veritat, y dech afegir que eixa carta no us compromet pas.

—Cap de las mevas cartas, cap dels meus escrits y cap de mas accions poden comprometrem.

—Us he vist á casa Mme. Vaufleury; us he vist també ab Mr Peltier, redactor *dels actes dels apóstols*.

—Pot ben ser, puig vaig sovint á casa d' eixa senyora, y me passejo de vegadas ab Mr. Peltier.

—M' apar que sou cavaller de Sant Lluis.

—Si, senyor.

—¿Y per qué no 'n porteu la creu?

—Aquí la tinch; fa sis anys que l' he sempre portada.

—Prou per avuy... vaig avisar lo Comité que us trobéu assí.

—Feu me 'l favor de dirli també que si 'm vol fer justicia, deu absoldreta, puig que no soch ni redactor, ni reclutador, ni conspirador, ni denunciador.

Un moment aprés tres soldats me senyalaren de seguirlos. Quan arribarem al páti, me feren pujar ab ells, en un cotxe que partí al galop, després de rebre l' ordre de portarme al *hotel del barri de Sant-Germá*.

DEU DIAS EN LA PRESÓ DE LA ABADÍA

Al arribar al hotel indicat per mos companys de viatge, hotel que 's trobá ser la presó de la Abadia, m' entregaren, ab ma bolleta d' allotjament, al escarceller, quin, després de dirme la frase de costum: *cal esperar que ne sortirá aviat*, me feu entrar en una gran sala que servía de presó als presoners de la noblesa. Hi vaig contar 19 perso-

nas, ajassadas sobre catres. Me donaren 'l catre de Mr. Dangremont, á quin havían tallat lo cap dos dias avans.

Lo mateix dia, y al moment que nos sentavam á taula, Mr. Chantereine, coronel de la casa constitucional del rey, se clavá tres punyaladas diguent: Serém tots assessinats!... cap de nosaltres escapará de la mort!... Deu meu, rebéu la meva ánima!...

Morí als dos minuts.

* * *

Lo 23 d' Agost vaig compondrer una memoria en quina treya la careta de mos denunciadors, fent veurer llur torpesa Ne vaig enviar copías al ministre de la justicia, á ma secció, al comité de vigilancia y á tots los que sabia s' interessavan en la injusticia de que era víctima.

Envers las 5 de la tarde, me donaren, per company d' infortuna, Mr. Durosoi, redactor de la *Gazeta de Paris*. Tan aviat com sentí anomenarme, s' apressurá á donarme paraulas de condol:

—Ay! senyor meu, quant content estich de trobarvos!... Us estimo desde fa molt temps. Vos coneixo solzament per las ocurrencias de Nancy; permeti á un pobre desgraciat, qual última hora s' atansa, de vessar son cor en lo vostre. 'L vaig abrassar. Me feu llegir una carta que venia de rebrer, en quina sa estimada li deya:

Amich meu, prepárat á morir; ets sentenciat!... y demá... jo m' arranco l' ánima... puig tu saps lo que 't tinch promés... Adeu!... y durant la lectura d' eixa carta, vegí sos ulls negats de llágrimas; la petonejá ab frenesí, diguent ab veu baixa:

—Ay de mi!... pobra estimada meva!... ¡més ne sufrirá ella que jo!...

Se allargá sobre mon catre, y fastiguejats de parlar dels medis vils que s' havían empleat pera denunciarnos y apresonarnos, 'ns adormirem.

Al comensar á ferse dia, va compondrer un memorial justificatiu quin, encara que escrit ab energía y omplert de bonas justificacions, cap efecte favorable produhí. Fou guillotinat l' endemá.

* * *

Lo 29 d' Agost, los comissaris de la presó 'ns permeteren de procurarnos los diaris de la tarde.

Un nou presoner nos ne portá molts, entre ells lo *Correo francés*, en quin llegí lo que mos lectors poden ben dispensarse de preguntarme.

«Mr. Saint-Meard, y Beaumarchais, han sigut presos; el primer era redactor del diari escandalós que 's publicava baix lo títol de *Journal de la Cour et de la Ville*. Ha estat capitá al regiment del rey; y lo remarcable es que també es propietari de la finca que 'l famós Montaigne, possehía á prop de Bordeus. Mr. Saint Meard, te més de 40,000 lliuras de renda.»

Jo perdono á eix fabricant de gasetillas de haverme fet amo de la esmentada finca, ja que pertany á Mr. de Segur, y de gratificarme de 40,000 lliuras de renda, ja que tot just ne tinch sols la meytat, aduch avans de la Revolució. Més diré; jo no suposo pas que haja tingut malas intencions, pero tampoch puch creurer que n' haja tingut de bonas, quan tría la ocasió que sap me trobo baix la espasa de la lley, pera publicar que era publicista anti-constitucional; ja que debía saber molt be que Mr. Gautier era 'l redactor del diari aludit.

* * *

En la sagristía de la capella que nos servía de presó, se trobava pres un capitá del regiment de Guardas-Suissas, anomenat Reding, quin per la diada del 10 d' Agost, habia rebut una bala que li havía trencat un bras; tenía ademés algunas nafras de sabre sobre 'l cap. Fou salvat per dos ciutadans que 'l portaren á una fonda de quina 'l prengueren pera portarlo presoner á la Abadía, hont li curaren lo bras per segona vegada. Ma sorpresa fou gran al veure la enfermera que 'l cuydava; regonexía en ella una dona ab quina havía tingut relacions amistosas durant dotze anys... Mes las particularitats d' eixa historia, res tenen que veure ab lo curs de ma narració. Sols afegiré que era un ángel de caritat, baixat del cel, posat á l' espona del llit del pobre ferit.

* * *

Lo 26 d' Agost, á mitja nit, un oficial municipal entrá dins nostre cambra pera incriurer nostres noms y lo dia que havíam estat presos. Nos doná la grata nova que l' endemá lo municipi enviaría comissaris pera fer sortir aquells contra quins hi havía sols denuncias insignificants. Aqueixa nova nos doná á tots un raig d' esperansa, y nos feu passar una bona nit; pero desgraciadament no 's realisá; molt al contrari, entraren en nostra presó més presos.

* * *

Lo 27 d' Agost, ohirem l' espetech d' un colp de pistola que 's tirá dins l' interior de la presó; desseguit tots nos precipitém corrents vers las escalas y corredors. Sentím obrir y tancar depressa panys y forrollats; de sopte entran dins nostra cambra, y un dels escarcellers, després de contarnos nos digué: «no assustarse, lo perill ja ha passat.» Res més poguerem saber d' aquell home de cara séria y reganyosa.

* * *

Lo 28 y 29 d' Agost forem sols distrets per l' arribada de cotxes que á cada instant portavan més presos. Podíam véurels desde una torreta que comunicava ab nostra cambra, quals finestrons donavan al carrer de Santa Margarida. Molt crudelment pagarem, més endevant, lo desitj de ohir y veurer lo que succehía sobre la plasseta, al carrer, y sobre tot en front de la porta de nostra presó.

* * *

Lo 30 d' de Agost, á las onze de la nit, introduhiren y feren acotxar dins nostra cambra un vell d' uns 80 anys. Lo sentdemá averiguarem que aquell vell era 'l senyor Cazotte, autor del poema *L' Olivier*, y *le Diable amoureux* etc., etc. La bona humor un xich exagerada

d' aquell vellet; son parlar poétich y figurat, nos distragué, calmant nostres temors. Cercava á persuadirnos per la historia de Caín y Abel, que eram molt més felissos que 'ls que 's trobavan no privats de llibertat. S' enfadava perqué no ho volíam creurer, volía de totas maneras convéncernos, provantnos que nostra situació era sols una emanació del Apocalipsis, etc., etc. Se incomodá quan li diguí que, en nostra crítica situació, valía més creurer á la predestinació que á tot lo que nos contava. Dos gendarmes que vingueren á buscarlo pera conduhirlo devant del Tribunal-Criminal, posaren fi á nostra discusió.

* * *

Jo no perdía un instant pera procurarme atestacions que poguessen servirme pera provar las veritats consignadas en ma defensa, que escribía. Tinguí ventura de un amich, mes un amich com no n' hi ha gayres, quin, mentres que mos companys de infortuni se veyan abandonats dels llurs amichs, trevallava ell nit y dia pera ferme serveys; ell oblidava que en un moment d' efervescencia y de malfiansa, podía correr iguals perills que jo; y que 's feya sospitós de interessarse á un presoner sospitat; res lo detenía; ell si que m' ha ben probat la veritat del ditxo: *la desgracia es la pedra de toch dels amichs.* Es en gran part á sos afanys y á son zel que dech la vida. Dech al públich, á jo mateix y á la veritat lo anomenar eix home de be: es Mr. Teyssier, negociant, carrer *Croix-des-Petits Champs.*

* * *

Los darrers dias d' Agost, ma pensa se transportá á la crudel situació en que me trobava quan la sublevació de las tropas de Nancy. Me torturava l' enteniment pera comparar los perills que vaig correr, ab los perills presents, quan l' exércit, compost dels regiments *del rey*, *de Mestre-de-Camp*, *de Chateaux-Vieux* etc., y de alguns batallons de milicia nacional, me nombrá lo seu general y m' obligá de menarlos á Luneville, pera pendrer, als carrabiners de caballería, lo general Malseigne.

* * *

Lo primer de Setembre, feren sortir de nostra presó, tres de nostres companys, molt sorpresos de ser deslliurats, ignorant lo perqué eran presos. Ne feren sortir alguns més de las cambras vehinas, entre ells Mr. de Jaucourt diputat al cos llegislatiu, quin, poch temps avans, havía presentat la dimissió de diputat.

COMENSAMENT DE MA AGONÍA DE TRENTA VUIT HORAS

Lo diumenge, 2 de Setembre, nostre escarceller nos serv' lo dinar més aviat de l' hora acostumada. Son ayre espantat, sa mirada esbarada 'ns feren augurar quelcom de sinistre.

A las duas torná entrar; lo rodejarem; feu 'l sort á totas nostras preguntas; y després que, contra sa costúm, hagué recullit los ganibets de taula, que posavam dins lo plech de nostre toballó, feu sortir de prompte la enfermera del oficial suis, Reding.

A las duas y mitja, la fressa esglayadora de la gentada del carrer, aumentá espantosament pel redoblar dels tabals qne tocavan la generala, per tres canonadas de alarma, y lo toch de somatent de totas las campanas de las iglesias de París. En eixos moments d' esglay, vegerem passar tres cotxes, escoltats per innombrable gentussa de donas y homes, enrabiats, cridant: *A la Force! A la Force!...* Nosaltres encara ignoravam que eixas paraulas: *A la Force*, volían dir: á degollarlos!...

Los infelissos del cotxe foren manats al claustre de la Abadía, presó dels capellans.

Moments després sentirem á dir que acabavan de assessinar tots los bisbes y altres sacerdots que segons se deya eran tancats dins eixa presó.

A las cuatre, los crits llastimosos d' un home que matavan á colps de sabre 'ns feren treure 'l cap als finestrons de la torreta; vegerem, enfront de la porta de nostra presó, un cadavre estés sobre l' empedrat. Moments aprés ne degollaren un altre, anant seguint molts d' altres.

M' es del tot impossible poder expresar l' horrorós y esglayador silenci que regnava durant eixas execucions; era sols interromput per los ays de las víctimas que matavan, y pels colps de sabre que rebían sobre 'l cap. Tot seguit que, sabrejats, queyan á terra, s' alsava de la apinyada gentada un tro, hont dominavan los crits de: Viva la nació, mil vegadas més espantosos que l' horror del silenci.

En l' interval d' una matansa á l' altra, al peu de nostres finestrons, ohíam que deyan: «Ni un s' ha d' escapar, tots han de morir... sobretot aquells conspiradors tancats dins la capella!»

Parlavan de nosaltres. Lo lector compendrá, puig es inútil dirli, que envejavam la sort dels que 's trobavan tancats dins los calabossos mes negres y fondos dels soterranis.

A cada instant, sobressalts y espants... l' engoixa aterradora ofegava nostras reflexions. Los moments de silenci del carrer eran interromputs per los crits y ays llastimosos dels presoners.

A las cinch, moltas veus cridaren: Cazotte! Cazotte! y de prompte ohím, per las escalas, crits y renechs, fressa d' armas, vociferacions d' homes y donas... Era aquell pobre vell, seguit de sa filla, que se 'n menavan. Al ser al carrer, en front de la porta de la presó, aquella angelical y coratjosa criatura reblinca sos brassos sobre 'l coll de son pare, amarada de plors y singlots, cridant: perdó! perdó! per mon pobre pare!... Alguns ciutadans entendrits intercediren per ell y li salvaren la vida.

A las set, vegerem entrar dos homes, mans ensangrentadas, armats de sabres sagnosos; los guiava un escarceller portant un' atxa de vent, senyalántloshi lo catre del desgraciat Reding.

En eix terrible moment, li estrenyí la má, diguentli: coratje! animarse! confiéu ab lo Ser Suprém.

Un d' aquells homes volgué agafarlo per emportarsel, més l' infelís li digué ab veu apagada:

—Ay! Deu meu! soch tip de sufrir, la mort no m' espanta, no... per pietat feume la mercé de matarme aquí!...

Eixas paraulas semblavan conmourer aquell home; mes son company li digué: Vaja! fora cansons!... Alashoras abrahoná al pobre Reding, se 'l carregá sobre l' espatlla y lo portá al carrer hont fou instantaneament sabrejat. . Tinch los ulls tan negats de llágrimas que ja no veig més lo que escrich!...

Tots nos miravam sens dir una paraula; nos estrenyiam las mans; nos abrassavam. Pálits, silenci aterrador, plens de congoixa, mirada atónita, fixada sobre 'l paviment de nostra presó, hont entrava la llum

á través de las barras dels finestrons. Prompte los crits de novas víctimas sacudian nostre aixafament recordantnos las darreras paraulas de Mr. de Chantereine al atravessarse 'l cor á punyaladas: *Tots hem de ser degollats!*

A mitja nit, deu homes, sabre en má, precedits per dos escarcellers que portavan atxas, entraren dins nostra presó, y nos feren posar quiscún al peu de son llit. Després d' havernos comptats, nos digueren que 'ls uns responían dels altres, y juraren que si sols un s' escapava, moririam tots, sens compareixer devant del senyor President. Eixas darreras paraulas nos donaren un raig d' esperansa, puig que nos figuravam que no 'ns matarían, ans de compareixer devant del terrible tribunal.

* * *

Lo dilluns, 3 de Setembre, á las duas del matí, esbotzaren á grans colps una de las portas de la presó; pensarem primer que estallavan la porta de nostra estancia pera assessinarnos dins nostras cambras; pero nos tranquilisarem al sentir á dir, al replá de l' escala, que era la porta d' un calabosso hont los presos s' havian barricadat. Moments després sapiguerem que havian degollat á tots los que s' hi trobavan.

A las deu, Mossen Enfant, confessor del rey, y Mossen de Chapt-Rastignac, aparegueren á la tribuna de la capella que nos servia de presó, y dins la cual havian entrat per una porta que dona sobre l' escala. Nos digueren que nostra darrera hora s' atansava, exhortantnos á recullirnos pera rebrer la benedicció.

Un moviment eléctrich, que no 's pot definir nos feu caurer tots de genolls, postrats, mans plegadas sobre 'l pit, reberem l' absolució.

En vigilia de compareixer devant de Deu, postrats al peu de sos dos ministres... quin quadro mes trist y edificant! La edat avansada d' eixos dos vells de cabells blanchs, llurs mans estesas, sobre de nosaltres... la mort volatejant sobre nostres caps, rodejantnos de tots costats... tot imprimia á eixa ceremonia un aspecte consolador y lúgubre; ella nos encoratjava y calmava l' angoixa que 'ns ofegava: nostras ánimas compungidas demanavan á Deu que las hi fes mercé y las rebés en la eterna benaventuransa.

Al cap de mitja hora després, eixos sants y venerables sacerdots, foren morts á colps de sabre al mateix carrer; ohirem llurs ays y crits llastimosos.

Qui podrá llegir los detalls que segueixen sens que sos ulls s' omplenin de llágrimas, sens tenir esgarrifansas de la mort? Qui no sentirá herissar sos cabells de horror?

Nostra preocupació mes important era de saber qual seria la positura que pendríam pera rebrer la mort sense massa sufrir, al ser entregats a las garras dels butxins. Enviavam de quan en quan alguns de nostres companys als finestrons de la torreta pera observar y dirnos las posituras que prenian los desgraciats que rebian la mort, y poder aixís calcular, després de lo que veyan, la més favorable pera nosaltres. Ells nos deyan que los que alsavan los brassos pera parar los colps de sabre ab las mans, eran los que semblavan sufrir més, y més temps, perqué 'ls brassos y las mans atenuavan los colps, y cap y coll semblavan entrellardats; en lloch que los que 's posavan los brassos darrera l' esquena: sufrian menos y morian mes aviat.

Eixos horribles detalls feyan nostra conversa. Calculavam lo aventatjós d' eixa darrera positura, y nos aconsellavam recíprocament de péndrela quan arribaria nostre torn d' esser sabrejats...

Al ser mitjdia, rendit, aniquilat per una agitació febrosa, absorbit per reflexions de inespressable horror, me tirí sobre un catre y me adormí profondament. Tot me fa creurer que dech ma existencia á eix moment de són.

Me semblá que compareixia devant lo terrible tribunal que devia jutjarme; los jutges m' escoltavan ab atenció, malgrat lo toch de mata y degolla y la cridoria que 'm semblava ohir. L' informe havia sigut favorable y m' havian absolt.

Eix somni operá dins mon esperit una impressió tan consoladora que fins desvaneixé mas inquietuts; me desperti ab lo pressentiment que aixis se realisaria.

Lo vaig contar á mos companys de desgracia, quins se sorprengueren de l' assegurausa y confiansa que tinguí fins al moment hont vaig compareixer devant del terrible tribunal.

A las duas, ohirem que 's feya un pregó que fou escoltat ab desagrado pel poble. Un instant aprés, alguns curiosos, ó pot ser amichs nostres que 'ns volian deslliurar, posaren una escala contra la finestra de nostra cambra; pero la turba se interposá impedintho: «Fora! fora escala! á mort los trahidors!...

Tots los torments de la set la més abrusadora se afegian á las angoixas que ressentiam á cada minut.

Per fi, nostre escarceller, en Bertrán, entrá portantnos un canti

ple d' aygua; tots nos hi abocarem, puig feya vint y sis horas que no n' haviam begut ni una gota.

Aqueix petit gust fou prompte turbat pels crits llastimosos que ohiam al pis de sobre nostre. Nos adonarem que venian de la tribuna; astorats, correrem vers los corredors, avisant los guardias que transitavan per las escalas. Per fi, nos digueren que no era res, sols un jove oficial presoner s' havia clavat algunas punyaladas que cap d' ellas era mortal. Se l' emportaren al carrer y la mort posá fi á sos sufriments.

A las vuit, l' agitació del poble 's calmá, y ohirem algunas veus que cridavan: «Perdó! perdó! per los que quedan!...»

Eixos crits foren seguits d' alguns aplaudiments, pero débils. No obstant un raig d' esperansa se apoderá de nosaltres; fins alguns, creguent que prompte seriam deslliurats, ja se havian posat llur farcell de roba sota 'l bras. Mes l' alegria no durá gayre; prompte tornarem sentir los crits de móri! móri! á matarlos! que 'ns ompliren d' espant y congoixa.

M' havia fet amich ab Mr. Maussabré que havía estat prés solzament perqué era edecant de Mr. de Brissac. Havia soviut donat probas de coratge; mes lo temor d' esser assessinat li opressava 'l cor. No obstant havia jo arribat á desvaneixer sas inquietuts, quan de sobte 's tira dins mos brassos, diguentme.

—Amich meu, estich perdut; acabo d' ohir pronunciar mon nom, al carrer.

Li digui, mes en vá, que potser eran personas que s interessavan per ell, que ademés la por no guria res, que, al contrari, podria perdrel... tot fou inútil. Havia perdut lo cap fins á tal punt que, no trobant cap amagatall dins la capella, s' enfila dins la xemeneya de la sagristía, hont fou deturat per las reixas de ferro que s' empenyava á rompre á colps de cap. Li diguerem, suplicantlo que baixés. Després de molts travalls baixá; y al ser en mitj de nosaltres, notarem per sas paraulas incoherents, que s' havia tornat boig. Eixa bogeria causá la seva mort; ja 'n parlaré més endavant.

A las onze, deu esbirros, armats de sabres y pistolas, entraren dins nostra presó, manantnos de posarnos de renglera, y nos menaren en altra estancia á prop de la sala del tribunal, que devia jutjarnos.

Me atansi ab precaució de un dels centinellas qué 'ns vigilavan; poch á poch, poguí enrahonar ab ell.

Me parlá en francés xampurrat que 'm feu entendre que era provençal ó del Llenguad'oc. Me digué que havia servit vuit anys en lo

regiment Lyonés. A las horas li parlí provençal, lo que semblá agradarli; y l' interés que tenia á ferlo content me doná una eloqüencia gascona tan persuassiva que fins vaig interessarlo á tal punt que poguí obtenir d ell eixas paraulas qu' es impossible d' apreciar si un no 's troba en la posició que 'm trobava.

--*Né té counéchi pas, mé pértant né pénsi pas qué siasqué un treste; au countrairi, té crési un boun goujat.* (1)

Cerquí dins ma imaginació tot lo que poguí trobarhi, pera confirmarlo en eixa bona opinió; ho logrí, puig obtinguí d' ell que 'm deixés entrar dins la sala del tribunal pera veurer á jutjar un presoner.

Ne vegí á jutjar dos, un, provehidor de la Cort que fou acusat d' haver conspirat en lo dia 10 d' Agost, fou tot seguit sentenciat y executat al carrer. L' altre plorava com una criatura, barbotejant paraulas que no s' entenian. Ja 'l tenian despullat y se 'l menavan á fora pera matarlo, quan, per ventura, fou conegut per un travallador de Paris, que jurá que era una equivocació, que prenian aquell conegut seu per un altre. Se suspengué la execució fins á pendrer nous informes. Posteriorment he sabut que havía sigut declarat ignocent.

Això que venia de veure fou pera mi com un raig de llum que me indicá com me havia de defensar.

Torní entrar dins nostra estancia hont vegí que havian entrat nous presoners.

Vaig demanar per favor á mon Provençal que 'm dongués un got de vi. Me lo anava á cercar, quan de prompte nos menaren altre volta dins la capella, sens saber perqué 'ns havian fet baixar; hi trobí deu presos més.

No 'm sobrava gayre temps pera compondrer una nova Memoria; hi travallava ab afany convençut qu' eran sols la fermesa y franquesa que podian salvarme, quan ohí á mon provençal que deya al escarceller:

—*Bacle la porte á la tournante sulément, e attend mé en déhore.* (2)

Aprés, se 'n vingué cap á mi, m' estrenyé la má, diguentme:

—*Beni pér tu. Baqui lou hin qué mas démanat; béü.* (3)

N' havía begut més de la meytat, quant, prenguéntme l' ampolla, me digué:

(1) No 't conech, mes no crech que sias un traydor; al contrari te crech bon xicot.

(2) Tanca la porta ab clau, y espéram á fora.

(3) Vinch per tu. Aquí tens lo vi que m' has demanat; béu...

—*Sacristi! moun amic! coume y bas! n' en voli per you; á ta santat...* (1)

Se begué lo restant del ampolla.

—*Né podi pas damorá dan tu loun tén, mé, rapélé-té dé cé que té disi. Si ses un caloutin, ou bé un conspiratur dou castel de mousu Bétot, sias flambat; mé si né sias pas un tréste, nage pas po; te respondi dé ta bisto.* (2)

—*Eh! moun amic, suy bien sur dé nesta pas accusat de tout acó; má, passi per está un tantinet aristoucrate.* (3)

—*Coy ré caco; les juges sabent bè qui á d'ounestés gens pértot. Lou president es un honéste homme, qué n' es pas un sot.* (4)

—*Fasei mè lou plaisei de pregá los juges de m' escoutá, ne damandi cacó.* (5)

—*Lou sirás, t'en respoundi. Arga, adissiais, amic; du conragé; m'en bau á mon poste. Taquerey dá fa béni toun tour lou pu leou que sira poussible. Embrasse-mé; suy á tu de boun co.* (6)

Ens abrassarem, y desaparegué.

(Acabará.)

(1) Borrango! com te 'l fiulas! Ne vuy per mi. A ta salut...

(2) No puch estarme llarch temps ab tu; pero recordat de lo que 't diré: si ets un jesuita ó be un conspirador de Mr. Véto, estás difunt; mes si no ets un traydor, no tinguis por; jo 't responch de la vida.

(3) Eh! amich meu! ja estich segur que no seré acusat de tot aixó; mes passo per ser un xich aristócrata.

(4) Aixó no es res; los jutges saben be que per tot hi ha gent honrada. Lo president es home honrat; no es pas gens tonto.

(5) Feu ma 'l favor de pregar als jutges d' escoltarme; demano sols aixó.

(6) Ho serás, te 'n responch. Vaja, adeu, mon amich; coratje! Vaig á ocupar mon puesto; faré lo possible de fer esperar ton torn lo mes temps que puga. Donam una abrassada; soch teu de tot cor.

JUTJAMENT DEL CIUTADÁ JOURGNIAC SAINT-MEARD

DEVANT LO TRIBUNAL DE LA «ABADÍA» (PARIS)

(MATANSAS DE SETEMBRE, 1792)

TRADUCCIÓ Y PRÓLECH, DE C. BOSCH DE LA TRINXERÍA

(Acabament.)

AL haver sigut presoner á la Abadía, lo 3 de Desembre de 1792, pera poguer apreciar la influencia que pera mí va tenir eixa petita conversa sobre mas esperansas y lo que las reanimá.

Envers mitja nit, la fressa y cridoria axordadora, que feya trenta sis horas may parava, semblá calmarse; cregueren que nostres jutges y llur poder executiu (aixís s' anomenavan los degollaires), afatigats de tanta matansa, voldrían reposarse pera jutjarnos després. Estavam arreglant nostres llits, quan ohirem á fora fer un pregó que feu xiulat per la turba. Moments després, un home demaná al poble la paraula; ohirem distinctament que deya:

— Los capellans y conspiradors que quedan, tancats allá (senyalant

nostra presó) han insobornat los jutjes; es per xó que no 'ls volen jutjar.

Encara no havía acabat de parlar que nos semblá que la gent se li tirava á sobre y 'l matava.

L' agitació del poble creixía de més á més. La fressa aumentava á cada instant, y la efervescencia havía arribat á son derrer grau, quan, de sopte, vingueren á cercar Mr. Défontaine, ex guarda de cos, y prompte ohirem los ays llastimosos de la seva mort. Poch aprés arrancaren de nostres brassos dos dels nostres companys, lo que me feu pressentir que la meva hora fatal s' atansava.

Per fi, lo dimars, á la una de la matinada, després d' haver sufert una agonia de trenta set horas, que á res se pot comparar, ni aduch á la mort; després d' haver begut mil y mil vegadas lo cálzer de amargura, la porta de ma presó s' obrí; me cridan, me presento. Tres homes m' agafan y me portan á la sala hont tenía sessió lo terrible tribunal.

DARRERA CRÍSIS DE MA AGONÍA

A la claror de duas atxas, se presentá al devant meu, l' esgarrifós tribunal que anava á donarme la vida ó la mort.

Lo president vestit ab gech gris, sabre al costat, estava dret, apoyat contra una taula, sobre quina 's veyen papers, un tinter, pipas y algunas ampollas de vi.

La taula estava rodejada de deu homes, uns drets, altres sentats; dos, vestits de gech y devantal de tela, com carnicers; altres dormian ajassats sobre 'ls banchs. Dos homes en cos de camisa, bruts de sang, sabre en má, guardavan la porta de sortida del tribunal; un vell escarceller empunyava lo forrollat ab sas mans.

Devant del president, tres homes tenían agarrotat un presoner de 60 anys.

Me feren col-locar en un recó de la sala; mos guardians crehuaren llurs sabres sobre mon pit, advertintme que, si feya un moviment pera escaparme, me cusirían á punyaladas.

Mos ulls cercavan mon amich provençal, quan, dos milicianos presentaren al president una reclamació de la secció de la *Croix-Rouge*, á favor del presoner que tenía devant. Ell los digué que los traydors no merexían cap consideració, ni perdó.

A las horas, lo presoner exclamá:

—Això es horriblel sou uns assessins!...

Lo president, respongué:

—Me 'n rento las mans. *Conduhiu Mr. Maillé.*

Al pronunciar eixas paraulas, fou tirat á espentas al carrer, hont lo vegí sabrejar per la porta entr' oberta de la sala.

Me sembla que 'l president pronunciava eixa terrible sentencia á contra cor; molts assessins havian entrat per la mateixa porta, parlant de la efervescencia popular.

Certament m he trobat en situacions ben perillosas, y sempre he tingut la ditxa de saberme dominar y aquietar la meva ánima, pero en eixa horrorosa situació, l' esglay, l' espant de lo que veya al entorn meu, hauría fet decaurer mon coratje, si no hagués sigut sostingut per ma conversa ab lo provençal; y sobre tot per aquell somni sempre present á ma imaginació.

Lo president s' assentá per escriurer; y després de inscrit lo nom del desgraciat que mataren, digué:

—Aném per un altre.

Tot seguit vaig ser arrossegat devant eix expeditiu y sanguinari tribunal, en presencia de quin cap protecció podía salvarme, ni valían recursos d ingeni á menos que no demostressen la veritat...y encara!..

Dos guardas me tenian quiscun per un bras, y un tercer pel coll de mon paltot.

—Lo president—Vostre nom y ofici?

—Un dels jutges—Cuydado en dir la veritat, sino esteu perdut.

—Jo—Me dich Journiach Saint-Meard; he servit 25 anys de oficial, y compareixo devant vostre tribunal ab l' asseguransa d' un home que res té á reprotxarse y qu' es incapás de mentir.

—President—Prompte ho veurém... espereu un instant.

Examiná 'l registre dels presos y denunciacions que feu passar als demés jutges.

Lo P.—Sabéu perqué us han prés?

R.—Sí, senyor president; y dech creurer que per lo fals de las denuncias que m' han fet, lo Comité de vigilancia de la *Commune* no m' hauria pas fet agafar, sens las precaucions que la salvació del poble li exigia...

Lo que no m' agradá gens fou que sovint l' atenció del president y dels jutges se distreya com si altra cosa los cridés l' atenció. Alguns venian á parlárloshi á cau d' orella; los hi portavan cartas, entr' ellas una que fou entregada al president, quina, havian trobat dins la but-

xaca de N. Vallcroissant, mariscal de camp, dirigida á Mr. Servant, ministre de la guerra. Vaig prosseguir:

—Se m' acusa d' esser redactor d' un diari *anti-feuillant*, titolat: *Journal de la Cour et de la Ville*. Això no es veritat. Lo redactor es Mr. Gautier, qual senyalament 's sembla tan poch al meu, que, si 'm prenen per ell es que 'm volen mal; y si podia buscar dins mas butxacas....

Vaig fer un moviment pera pendrer ma cartera; un dels jutges se 'n adoná y digué á n' els que 'm tenían los brassos:

—Deixaulo lliure.

Alashoras posí sobre la taula las atestacions de molts empleats, carters, marxants y propietaris de casas en quinas habitava Mr. Gautier, que justificavan que era ell l' únich redactor del diari aludit.

—Un dels jutges.—Pero, no hi ha pas foch sense fum; heu de dir perqué se us acusa de això.

—R.—Es lo que anava á dir... Vostés saben, senyors, qu' eix diari es com una caixeta d' esglesia dins la qual se depositan *calembourgs*, sátiras, epigramas, xistes bons ó dolents, que la gent alegra fa en Paris y en las provincias de França. Dech afegir que may n' he enviat cap á eix diari, ja que no s' hi ha trobat cap manuscrist meu; pero ma franquesa, de quina m' he trobat sempre be, me servirá encara avuy, y confessaré que lo alegre de mon caracter m' inspirava sovint ideas bromistas que enviava á Mr. Gautier. Veus aquí, senyors, lo senzill fonament d' eixa magna conspiració, qu' es tant absurda y monstruosa, com la que us vaig á dir: Se m' acusa també d' haver anat á las fronteras á reclutar gent que jo mateix menava als emigrats.

S' alsa una remor general que gens me desconcertá, y ab veu clara y forta diguí:

—¡Eu! senyors, senyors! tinch la paraula; prego al senyor president de no retirármela, ja que may m' ha fet tan menester.

Casi tots los jutjes digueren rihent:

—Això es molt just, molt just; silenci.

—Mon denunciador es un monstre; vaig á provar eixa veritat á vostés, senyors jutges, que ben cert haurían pas estat triats pel poble si no hagués sabut qu' eran vostés incapables de sentenciar l' ignocent per absoldre el culpable. Velshi aqui, senyors, certificats que provan que fa mes de 23 mesos que no he sortit de Paris. Aqui tenen tres declaracions dels propietaris de las casas hont durant tot aqueix temps he estat allojat, las tres dihuen lo mateix.

Los jutges estavan examinant eixos papers, quan de prompte llur

atenció fou distreta per l' arribada d' un presoner que prengué mon puesto. Los que 'l tenian agarrat digueren qu' era un capellá que havian trobat amagat dins la capella. Després de un curt interrogatori, fou menat *á la Force*. Tirá son breviari sobre la taula y de sopte fou arrossegat al pati, hont al instant fou mort á colps de sabres.

Feta eixa execució, compareguí altra volta devant del tribunal.

—Un del jutges.—Jo no dich pas que vostres certificats sian falsos; pero qui nos provará que son de veritat?

—R.—Senyor, vostra reflexió es molt justa, y per jutjarme ab coneixement de causa, feume portar dins un calabosso, fins á tant que, comissaris que 'l senyor president me fará 'l favor de nombrar, hagen verificat llur validesa. Si son falsos, mereixo la mort.

Un dels jutges, qui, durant mon interrogatori, semblava interesarse á mi, digué á mitja veu:

—Un culpable no parlaria pas ab aqueixa asseguransa.

Las faccions de la cara d' aquell home, las tinch gravadas dins mon cor; y si un dia tinch la ditxa de trobarlo, l' abrassaré y li provaré ab gust mon agrahiment.

—Un altre jutge.—A quina secció perteneixéu?

—R.—A la secció del mercat del blat.

—Un miliciano, no jutge.—Ah! ah! jo també 'n soch. Hont vos estéu?

—R.—A casa Mr. Teyssier, carrer des *Petits-Champs*.

—Miliciano.—Jo conech Mr. Teyssier, y 'ls dos hem fet negocis; puch dir si eix certificat es d' ell.

Se 'l mirá y digué:

—Senyors, certifico qu' es la firma del ciutadá Teyssier.

Ab quin gust hauría abrassat aquell angel tutelar!... Mes, tenía encara tantas cosas per tractar que me distragueren de cumplir eix sagrat deber... Apenas havía acabat ell de parlar que jo vaig fer una exclamació que torná cridar l' atenció dels jutges; diguí:

—Eu! senyors, després d' haver ohit la declaració d' eix home honrat que prova la falsedat de una denunciació que podía portarme á la mort, quina opinió tindréu del meu denunciador?

Lo jutge qui semblava interessarse de mi, digué:—es un malvat! Si 'l tinguessem assi, prompte n' hauríam fet justicia.... Lo coneixiu?

—R.—Nó, senyor; pero deu ser conegut en lo Comité de vigilancia de la *commune;* los dich en franquesa que si 'l conegués, creuría fer servey al públich prevenintlo, per cartels, de malfiarsen com de un gos foll.

—Un dels jutges.—Veyem be de que no sou pas un fabricant de prosa de diaris, ni que tampoch haveu reclutat gent. Pero us guardéu be de parlarnos dels propósits aristocráticbs que haveu tingut al *Palau Reyal*, en las botigas dels llibreters... ¡cóm vos ho teniu callat!. .

—Jo —¿Perqué nó? May he negat lo que tinch escrit; y menos negaré lo que tinch dit y pensat. He sempre aconsellat la obediencia á las lleys, y n' he donat l' exemple. Confesso al mateix temps qu' he aprofitat del permis que me donava la Constitució, per dir que no la judicava perfecta, perqué jo creya figurarme que nos posava á tots en posició falsa. Si lo haver dit aixó es crímen, la Constitució mateixa m' hauría fet caure en engany, y eix permís que m donava de fer coneixer sos defectes seria no mes una alevosia. He dit també que casi tots los nobles de la *Assamblea Constituyent*, que s' han demostrat com á zelosos patriotas, havian molt mes obrat per satisfer llurs interessos y ambició que per la patria, y quan tot Paris ensalsava llur patriotisme, jo deya: Us enganyan. A vostés mo 'n refereixo, senyors; ¿lo resultat no ha justificat la opinió que tenía d' ells? He sovint reprobat las maniobras cobardas y torpes de certs personatjes, que volian sols la Constitució, res més que la Constitució. Ja fa temps que estava preveyent una gran catástrofe, resultat evident d' eixa Constitució, revisada per egoistas quins, com aquells que he aludit, obravan y fora per ells, y sobretot del carácter dels intrigants que la defensavan. *Dissimulació, apetits inmoderats y cobardia*, eran los atributs d' eixos xarlatáns; *Fanatisme, intrepidés y franquesa* formavan lo carácter de llurs enemichs. No calia bonas ulleras per veurer quins havian de guanyar.

La atenció que posavan á escoltarme, á quina jo no m' esperava, m' encoratjá á prosseguir; anava á fer lo resúmen de mil rahons que 'm fan preferir lo régimen republicá al régimen de la Constitució; anava á repetir lo que deya cada dia en la tenda de Mr. Desenne, quan entrá l' escarceller tot espantat, referint que un presoner fugía per la xemeneya. Lo president ordená que li tiressin cops de pistola, afegint que, si s' escapava, lo cap del escarceller ne responía. Era l' infelís Maussabré. Tiraren escopetadas xemeneya amunt, y l' escarceller, vegent que no 'l podía fer baixar, encengué un foch de palla á la llar. Lo fum 'l feu caurer mitj ofegat. Lo arrossegaren devant la porta de la presó y lo mataren á colps de sabre.

Prosseguí mon discurs diguent:

Ningú, senyors, ha desitjat tant com jo la reforma dels abusos. Vels hi aqui llibrets que tinch escrits avans y durant las sessions del Estats generals; ells provan lo que dich. Sempre he pensat que, per

una Constitució anavan massa enllá, en detriment de la República. Jo no soch ni *Jacobi* ni *Feuillant;* no m' agradavan las ideas dels primers encara que fossen més conseqüents y francas que las del segóns, que ben cert aborriria fins que 'ns haguessen provat que no son ellas la causa dels mals qu' estém sufrint. Per fi, ja no 'ns fan mes nosa.

—Un jutje, frunsint las cellas, d' un aire impacient.— Sempre nos estéu dihent que no seu ni això ni alló; donchs, que seu?

—Jo era un franch reyalista.

S' alsá una remor general que fou miraculosament calmada pel jutge que semblava interessarse á mi. Digué, paraula per paraula:

—Es pas per jutjar opinions qu' estém assí; es per jutjarne 'ls resultats.

Los genis de Rousseau y de Voltaire juntats haurían pas mellor dit.

Apenas eixas preciosas paraulas acabavan de ser pronunciadas, que exclamí:

—Si, senyors, he sigut franch reyalista; mes no he sigut may pagat per serne. Era reyalista perque creya que un govern monárquich convenia á ma patria; perque estimava 'l rey, sols per ell y ab franquesa. He guardat eix sentiment dins mon cor fins al 10 de Agost.

La remor que s' alsá semblava més simpática que la primera, y pera no perdrer, fins á la fi de ma conclusió, la bona opinió que tenian de mí, vaig afegir:

—No he sentit may parlar de conspiracions sino per la indignació pública. Totas las vegadas qu' he trobat ocasió de socorrer un home, ho he fet, sens demanarli quinas opinions tenía. Veus aqui diaris, aduch patriotas, que provan lo que tinch la honra de dirvos.

Los presenti diaris que parlavan de mi favorablement.

—Mr. Gorsas, quí, mes que ningú, podia estar ressentit del *Journal de la Cour et de la Ville*, no hauría pas escrit si hagués cregut que jo n' era lo redactor, lo que escrigué en lo número 6 del seu diari: lo *Correo dels 83 departaments:* «Lo Cavaller de Saint-Méard ha fet insertar alguns articles en lo *Journal de la Cour et de la Ville;* mes eixos articles no tenen cap intenció dolenta. Lo cavaller de Saint-Méard confessa ab franquesa que ha estat reyalista, perqué ha cregut que 'l Rey Lluis XVI, era de bona fé. Saint-Méard no era certament l' autor dels articles revoltosos que 's troban sovint en eix diari, y, en varias circunstancias, ha donat provas de bonas intencions y de tenir bon cor.

Vaig prosseguir: he tingut sempre afecte als pagesos de las fincas de quinas era senyor, puig que, quan cremavan los castells de mos

vehins, jo me trobava dins lo meu de Saint-Meard, los pagesos vingueren tots á manifestarme la satisfacció que tenian de veurem, y plantaren un arbre d' alegría en lo pati de ma casa. Ja veig que eixos detalls no us interessan gayre per ser massa minuciosos, mes, senyors, poseuvos en mon lloch; judiquen si pera mi no es lo moment de fer valguer totas las veritats que poden afavorirme. Us puch assegurar que cap soldat del regiment d' infantería del rey, en quin he servit vint y cinch anys, ha tingut may res á reprotxarme; fins puch vanagloriarme de qu' he sigut un d' els oficials per quins han tingut mes afecte.

Un dels jutges me peltrigá advertintme sens dubte que anava á comprometrem. Jo, ben segur de lo contrari, prosseguí:

—La darrera prova que m' han donat no es certament gens equívoca, puig que dos dias avans del pronunciament de las tropas de Nancy, al moment hont llur malfiansa contra llurs oficials era més efervescent, me nombraren llur general obligantme de manar l' exércit que 's dirigí á Luneville, per deslliurar trenta soldats de cavall del regiment de Mestre de Camp, que 'ls carrabiners tenian presoners, y pendrer llur general Malseigne.

—Un dels jutges.—Ara veurem si haveu servit en lo regiment del rey. Hi heu conegut Mr. Moreau?

—R.—Si, senyor; fins n'he conegut dos: un molt alt y grós, prou bon home, l'altra molt baix, molt magre y molt... (ab la má vaig fer un moviment senyalant lo cap, com de pobre d' esperit.)

—Lo mateix jutge.—Es aixó mateix; ja veig que l' heu conegut.

N' eram aquí, quan obriren una de las portas que donan á la escala; ne vegí sortir una escolta de tres homes, que menavan Mr. Margue, ex decan major, que havia sigut mon camarada al regiment del rey y mon company de presó de la Abadía. Lo feren posar en lo mateix lloch que jo ocupava avans de ser jutjat, prop de la porta de la sala.

Reprenguí mon discurs.

—Després del malhaurat succés de Nancy, torní á Paris de hont no m' he mogut desde aquella época. He sigut prés dins ma cambra fa dotze dias. Jo m' esperava tan poch á ser agafat que no m' amagava de ningú, anant y passejant com de costum. No han sagellat cap de mos mobles perqué res de sospitós hi han trobat. May he cobrat ni he sigut inscrit en la llista civil. May he firmat cap petició. No he tingut cap correspondencia reprensible. Desde el comens de la Revolució que no he sortit de França. Durant ma estada en la capital he viscut tranquil; m' he lliurat un xich á la jovialitat de mon carácter

quin, ajustat ab mos principis, m' ha impedit sempre de ocuparme sériament dels negocis públichs, y encara menos de perjudicar á ningú. Veusaqui, senyors, tot lo que puch dir sobre mas ideas y ma conducta. La sinceritat de la confessió que acabo de fervos vos ha de convencer que no soch pas un home temible; ella me fa confiar que voldréu be absoldrem y tornarme la llibertat que us demano, llibertat que estimo per necessitat y per principis.

Lo president, després d' haverse tret lo barret: res veig que 'ns fasse sospitar de aquest ciutadá: Per mi li dono la llibertat. Es aqueix 'l vostre parer?

Tots los jutges.—Si, si; aixó es molt just.

Apenas eixas paraulas foren ditas que tots los que estavan dins la sala me abrassaren. Ohí á sobre meu aplaudiments y crits de *bravo*. Alsí los ulls y vegí molts caps apinyats entre las barras dels finestróns. Alashoras comprenguí que aquella remor apagada que 'm donava tant cuydado, venía de la gent abocada darrera las reixas dels finestróns.

Lo president maná á tres d' aquells executors de anar á fora, en diputació pel carrer, á donar part al poble del éxit del jutjament. Mentre 's feya eixa proclamació, vaig demanar als meus jutjes un resúmen del fallo que venían de pronunciar á favor meu. Me lo prometeren. Lo president me demaná perqué no portava la creu de Sant Lluís, ja que sabía que la tenía. Li respongui que mos companys de presó me havían aconsellat de no portarla. Ell me digué que l' Assamblea nacional, no haguent prohibit de portarla, si no la portés podria passar per suspitós.

Los tres delegats tornaren y exigiren que me posés lo barret; me feren sortir á fora. Al ser al carrer un d' ells cridá:

—Ciutadans, ¡fora barrets!. . Aquí teniu al ciutadá per qui vostres jutjes demanan ajuda y protecció.

Al dir eixas paraulas, lo *poder executiu* m' abrahoná carregantme sobre sas espatllas, portantme en triumf, ab la claror de cuatre atxas. Tots los que me rodejavan m' abrassaren. Tots los espectadors cridaren: *Viva la Nació!*

Eixos honors pera mi molt sentits, me posaren baix la salva guardia del poble, quin, aplaudint, me obrí pas, seguit dels tres diputats que 'l president havía manat d' acompanyarme fins á casa meva.

Un d' ells me digué qu' era mestre de casas, establert al barri de Sant Germá; l' altre era de Bourges, fadrí barber; lo tercer, vestit de miliciano me digué qu' era federal.

Tot camí fent, lo mestre de casas me demaná si tenía por.

—Lo mateix que vos, li respongui. Ja heu vist que lo tribunal no m' ha pas intimidat; tampoch m' espanta la gent del carrer.

—No heu de tenir cap temor, me digué, puig ara sou sagrat pel poble, y si algú os insultava ó maltractava, sería mort incontinent. Jo ja veya be que vos no erau pas una d' aquellas cucas de la llista civil; mes dech dirvos que tremolava per vos quan heu dit qu' erau oficial del rey. Us recordéu que á las horas us he peltrigat?

—Si, pero vaig creurer que vos erau un dels jutges.

—Era ben be jo; creya que anavau á caurer dins la pastera; me haguera sabut greu de veureus morir; n' heu sortit molt be; tan mellor! á mi m' agrada la gent que no bota y no 's deixa intimidar.

Arribats al carrer de Sant Benet, pujarem en un cotxe que nos portá á casa meva.

Lo primer intent del amich meu hont estava jo allotjat fou de volguer dar una propina á mos acompanyants:

—Gran mercé, digueren refusantla; fem pas eix ofici per ser pagats. Veliaqui lo seu amich; nos ha promés d' oferirnos una copeta d' ayguardent; la beurém trincant ensemps, y retornarém á nostra *tasca*.

Me demanaren una certificació que declarés que me havían portat á casa meva sens accident. Los hi vaig donar, pregantlos de enviarme la certificació dels jutges que se m' havía promés, com també ma roba y vestidura que havía deixat á la Abadía, lo que obtinguí l' endemá

Los vaig acompanyar fins al carrer, encaixant ab ells.

Veus aqui la certificació que me doná 'l tribunal:

«Nos, comissaris nombrats pel poble per fer justicia dels trahidorst detinguts dins la presó de la Abadía, havém fet compareixer devan, nostra presencia, lo 4 Septembre del actual mes, lo ciutadá Jourgniac Saind-Meard, ex-oficial condecorat, quin ha provat que las acusacions fetas contra d' ell eran falsas, y que may havía participat en cap complot contra dels patriotas. L' hem fet proclamar ignocent en presencia del poble, quin ha aplaudit á la llibertat que li hem donada. En testimoni de que li hem otorgat la present certificació que 'ns ha demanat, Pregám á tots los ciudadans de donarli ajuda y protecció.

Firmats: Poir... Ber...

Fet á l' Abadía, l' any 4 de la llibertat y l' any 1 de la igualtat.

Després de dormir algunas horas jo volguí cumplir los debers que l' amistat y la gratitut me imposavan.

Vaig fer estampar una carta en quina participava ma felís deslliuransa, á tots los que sabia se havian interessat á ma desgracia. Lo mateix dia aní á passejarme al jardí del ciutadá Igualtat, ex-duch de Orleans; vegí que moltas personas se fregavan los ulls, mirantme, dubtant si era jo; ne vegí d' altras recular d' espant, com si vegessen un espectre. Fou abrassat fins per gent que no 'm conexía. Per fi aquell dia fou pera mi un dia de festa. Pero lo que se 'm ha escrit després, y dit y lo qu' he llegit, m' ha fet entreveurer quant desfavorable m' era lo judici dels que al esser prés, tenian de mí, sense coneixem; sobretot en lo moment hont tothom creu, hont tothom condemna y demana la mort. He cregut que convenía destruhir eixos duptes, fent coneixer la veritat.

Á MOS ENEMICHS

En lo terrible quadro dels succesos que acabo de relatar, havía promés exactitut y veritat; crech haverho cumplert ab franquesa.

No puch be reproduhir las propias paraulas que se 'm digueren al Comité, com també mon interrogatori del tribunal, pero certifico que lo sentit de las frases es de la més escrupulosa exactitut. Mos lectors se haurán quedat sens dubte sorpresos de que en moments tan críticbs, hagi parlat sens inmutarme gens; pero llur sorpresa desapareixará quan sápigan que havía aprés de memoria lo que me proposava dir, y que havia pregat á cuatre de mos companys de desgracia, entr' ells M. U. de Brissac, de ferme repetir los medis de defensa que anava á presentar. Ademés estava ben resolt; m' havía, si aixís se pot dir, identificat ab la idea de la mort; ni la veya ni la temía.

Los detalls qu' he donat provan sens dubte que mon intent ha sigut de no oblidarne cap, perqué en aquella época del Terror tots los successos que s' han desenrotllat han sigut espantosos; la historia los escriurá en carácters de sanch. Suministrarán sens dubte als escriptors veniders reflexions sobre eixas terribles escenas; jo, sols he escrit lo que m' ha sigut inspirat pel dolor y l' espant.

Estrany á tota intriga, contrari á eixas tenebrosas conspiracions que envileixen la dignitat del home, que deshonran lo carácter francés qual lealtat ha sigut sempre reconeguda, havía entrat pur en eixa terrible presó; sols ma franquesa m' ha salvat.

Ja sé be que la justicia que se m' ha fet, que hauría pogut ser també obra de la casualitat, ha donat peu á la crítica de mos enemichs, qual dolorosa agonía no ha pogut apagar llur odi. Ja sé que al moment hont pronunciava, á la tribuna de ma secció, lo jurament prescrit á tots los ciutadans, publicavan, en un dels cafés del palau de la Revolució, que no 'l juraria may.

A poch á poch! senyors meus! recordeuvos que cap de vosaltres s' ha trobat més prop de la mort que jo; recordeuvos que durant 38 horas sabres y destrals estavan suspeses sobre mon cap. Lo moment que nos separa de la vida, es acás tan dolorós?

Molt mal m' héu fet; os perdono de tot cor; mes os suplico, en nom de vostre patriotisme, de deixarme acabar en pau los demés días de ma resurrecció.

Convindré, si voleu, que un decret de l' assamblea llegislativa, al llevarme més de la meytat de mon patrimoni possehit per mi y 'ls meus desde llarchs anys, ha pogut no satisferme gayre. Poseuse un instant en mon lloch, y digueume de bona fé si aixó us hagués satisfet.

Ademés, al moment hont escrich eixas ratllas, ja estich resignat, perqué he reflexionat que la supressió de las rendas senyorials es favorable als jornalers pobres y arrendataris meus, per quins he fet lo be qu' he pogut. Divertiuse de ma narració; us entrego escrit y autor; pero, prou calumnias! puig que pera mi podrían portar mals resultats.

No cregueu pas no obstant que us demani perdó. Fidel observador de las lleys, durant lo curs de ma vida, sempre acataré las que ha decretat la Soberanía nacional. He sempre estimat ma patria; no li vuy fer cap mal; los que volen posar fi á sas desgracias, me tindrán sempre al llur costat. Si veyeu que m' aparti de eixos principis, denuncieume, mes ab veritat; y sobre tot recordauvos que si hagués sigut culpable, m' haurían pas agafat dins ma cambra, 12 dias després del 10

d' Agost 1792. Si pensés fer mal m' estaría pas á París, y si volgués fer mal, no 'm posaría en evidencia; me callaría.

A Paris, l' any 1er de la república, 19 Septembre de 1792.

Llatzer, abans Journiac Saint-Meard.

Ne varietur.

LA BELLESA

ORIENTAL

En lo mercat brillan al sol
Tendas de roba, toldos de llí;
Al ombra están com blanchs anyells
Bellas esclavas solts los cabells.

De l' Abisinia també n' hi han
De fas perfecta y ébano ardent.
¡Entre las blancas com lluhirán
En los serrallos de l' Orient!

Si ellas s' enllassan com los anells,
Hi ha claus de ferro per los serralls
—Ja m' plau aqueixa que es una hurí
Los ulls llampegan com á fornalls.

Sos pits son copas de blanca neu
—Es de Circasia—Bella es la flor
—Encara es verge—Per l' harém meu
Será guardada com un tresor.

—No 's pot pas vendre, la guardo aquí
Vindrán al Caire sols per sos ulls
Desde l' Europa vindrá un cadí
Passant onadas ab sos esculls.

—Sultán d' Europa m' has avansat.
Vaig á plorarla que m' ha ferit
Per ella dava las que he comprat
Y las esclavas que m' han servit.—

Están parlantne vingué 'l cadí
—¿La circasiana bon mercader?
—La circasiana véusela assí
Ay com aqueixa may ne vendré.

Fins l' estimava véusela aquí
Mala negada fassa 'l diné
Quan la vaig veure creguí morí
Mes la paraula será primé.

Las formas bellas d' un cisne pur
No resplandeixen al llustrejar
Com fan sas gracias. Ja s' ha vestit.
Segueix al moro cap á la mar.

Ja arriba 'l barco prop d' Estambul
Arriban joyas, diu lo Sultá,
Y en lo mes ample del miradors
Parla á sos hostes de nous amors.

Quan la vá veure quedá fadat.
Tanta puresa, tant de candor;
Tantost s' aixeca la tempestat
De lo mes fondo de lo seu cor.

En lo serrallo hi havian crims
Intrigas feras que castigar
—Aquestas donas trayéulas prest
Contra má vida ván atentar.

Bósforo, réblas—Y crida aixís
Poseulas totas dintre de sachs
Dins cada saca fiqueuhi un pes
Y ja embarcadas no 'n parlem mes.

Y tú poncella fada gentil
Vina, permetem que 't done un bes
May ab mos llávis trobí l' amor
Sino en tos llávis y cabells d' or.

Lánguida y dolsa, sér idëal
Va envers las portas del dols harém
Y quan la tancan diu un valí
Oh dol, qué hermosa! may la veurém!

RAFEL SALES.

LO CASAL DEL AMOR

Poesía premiada ab l' accéssit á la Flor natural en lo Certámen de la Joventut Católica, de 1890

Per tú jo l' he bastit, ma enamorada,
que 'm tens lo cor robat, per tú tant sola
he guarnit com un niu de tortoretas,
lluny del brugit de la ciutat grandiosa,
lo casal, qu' en lo cim de la carena
propet, propet del cel, tú hi endevinas.

Hi vindrás ¿no es vritat? cel de mon ánima,
á serne de mon sér, companya dolsa?
Allí tots dos, á pler, podrém gosarhi
l' amor que 'ns hem jurat, sense adonarnos
dels jorns, que passarán com vol d' aucellas
l' un rera l' altre, sense dols ni llágrimas,

Lo caminal que hi dú des la vall fresca
apar talment serpent cargoladissa,
que s' esmunyeix, lo seu redós cercantne

entre flors y fullatge, olor plascévola,
y entre xargalls y rochs, cuberts de molsa,
que l' aigua esmalta ab degotalls de plata.

Si la pujada fadigosa trobas,
lo roure centenari te convida
á seure en sas arrels, que sobre-surten
del terrer, matisat de flors campestres,
y á recolsar ta testa en s' ample soca,
sota un doser d' atapahit ramatge.

Un cop á dalt, avans d' entrá á la llinda
que ab son domás de vert, l' eura hermoseja,
l' oreig suau lo Deu-vos-guart te dona
y ab xerroteig joliu, aucells sens nombre,
ab cansons que del cel semblan apresas,
hermós concert te fán al saludarte.

¡Com s' esplaya la vista al arribarhi!
Arreu xicas cabanas se descobren
que 'ls vinyars ab sos ceps entortolligan,
redós tranquil de lo pagés, que 's guanya
lo negre pa, com lo bon Deu ordena,
boy amarat ab lo suor del rostre.

De l' un cantó la mar al lluny brilleja,
inmens mirall de trencadissas onas,
hont lo sol, al llevars, sa cabellera
per pentinar s' hi mira, y ahont la lluna
s' enmiralla en nits claras y serenas
ab lo seguit d' estels que l' acompanyan.

De l' altre part, envolcallat de boyras
que 'l Llobregat cada matí li puja,
s' hi ovira la montanya venerada
qu' estoja en sos penyals la moreneta
qu' en Montserrat volgué tenir son trono,
per viure entre sos fills, que tant l' estiman.

Enllá d' enllá, en l' horitzó confosos,
los Pirineus mostran sas blancas testas,
venerables gegants de la velluria,
qu' enamorats de nostre cel sens núvols,
están, com si volguessen vení á veurerns,
cama assí, cama alla, de Espanya y Fransa.

En l' aubaga, no lluny del blanch vilatge
s' h veu la santa hermita piadosa
que ab sa llengua de bronzo á orar convida,
com l' ovella manyaga, que ab la esquella
ensenya 'l bon camí á la ramada
qu' en mitj del prat, saltironant, pastura.

Per tot arreu ahont los ulls aguayten
troban sempre bellesas que 'ls atrahuen
y 'ls pulmóns sanejant ayre respiran
y 's sadollan d' olor de farigola,
espigols, romanins y flors boscanas.....
¡qu' hermosa es desde 'l cim, naturalesa!

Entre feixas de blat, que al sol groguejan,
voltada per catifas d' esmeragda
en que natura hi vá brodá argentinas,
tortuosas orlas, ab los rechs que hi corren
hoy anegant ab sos crestalls purissims
tots los esplets d' embat, que dona vida,

en mitj de flors de tots colors y flayres,
qu' olorosa corona 'ls jardins trenan,
mon blanch casal, als quatre vents se mostra
com valiosa perla, descuidada,
entre l' or y la plata brilladora
y en mitj d' un devassall de pedras fines.

L' odi y 'l rencor, de verinosa baba,
en mon casal, jamay podrán entrarhi;
perxó símbol de pau, las oliveras

de tots costats las tancas ne coronan,
pacifich rengle de soldats, que s' arma
en lloch de balas, ab sos fruits riquíssims.

L' amor tant sols franquejará la porta
y á tot' hora 'l tindrém entre nosaltres,
puig dará á nostres cors vida novella,
tal com la dona 'l sol á nostres cossos
ab sos benéfichs raigs rosoladissos,
trasllat del paradís, fent nostra casa.

Quan dintre 'l bosch passejarém festivols,
tot fent brasset, sens caminal ni guía,
l' ayre embaumat ab flayre de pineda,
veurém al alsa 'ls ulls lo cel cercantne
que 'l fullatge frondós voldrá amagarnos,
un poema d' amor, en cada branca.

Los aucells en lo niu, bequetejantse,
lo temps d' avuy durán á nostra pensa,
en lo que enamorats, passió sentida
nos fá escolar, mes ab lo cor que 'ls llábis,
lo rosari d' amor, en que las denas
per mes que 's passen, may la fí s' hi troba.

Primer que á la ciutat, lo sol alegre
al sortir de la mar rondinadora,
nos ferirá ab sos raigs, daurada pluja,
y entrant per la finestra de la cambra
parpellejant, nos besará lo rostre
y pressurós, nos donará 'l bon dia.

Al deixondirnos ab besada tébia,
al cel aixecarém ardent pregaria,
fita la vista en la montanya altívola
de Montserrat, que 'ls finestrons no amagan,
ni 'ls cortinatges d' eura y lligaboscos,
march olorós que la finestra envolta.

Y així, 'l primer sospir, al naixe 'l dia,
per la Verge será que tantas voltas
nos ha vist pregar junts en son sant temple,
pel bé del nostre amor, que allí hi naixía,
pur com las ayguas que 'ls turons traspúan
y ferm com los carreus de la montanya.

A l' estiu, en lo fons de la verneda
la sombra buscarém encisadora
y la deu qu' en l' aubaga regalima
ab la frescor de sas gemadas perlas
l' ardor de la estació fará oblidarnos,
malgrat lo cant y tot de las cigalas.

Primavera als jardins vindrá á cridarnos
brindantnos ab sas flors, qu' en tas mans destres
se tornarán en toyas olorosas
que al altar de la Verge de la hermita
portarém cada jorn, humil ofrena
de dos cors, un tot sol al oferirlas.

Ab sos fruyts regalats que 'l ulls encisan
y ab sos raims mes ensucrats que brescas
al horta y al vinyar nos durá ab joya
la boyrosa tardor, ó aprop la entrada
sota 'l parral de groguejantas fullas
y penjolls de rubins y hermosas perlas.

Quant ne vindrá l' hivern y 'l vent feréstech
dels arbres s' endurá secas despullas,
y envolcará la neu las brancas verdas,
dansa de morts, tornant l' esclat de vida,
vora la llar ne pasarém las vetllas
follías del amor, cantant ab joya.

No témis ¡dolsa amor! quan la tempesta
ab sos llamps y sos trons nos amenassi,
lo foch del cel, fuet del Deu fortissim

no arrivará jamay á nostra casa,
que 'l signe de la Creu s' ostenta en ella
los brassos extenent, per deturarlo.

. . . . . .

Ab quin dalé ¡ma vida! espero 'l dia
que 'l ministre de Deu fará insoluble
la llassada de amor ab que 's lligaren
los nostres cors, en hora venturosa;
pera poguer d' esta tranquila cima
en l' espayós casal, pendre posada!...

La fontinyola pressurosa 't busca,
l' aucell te crida en lo redós ombrivol,
l' aura per tú, sospirs llensa al passarne,
las flors degotan llágrimas de perlas
y anyorant de tas galtas purpurinas
lo color, fins lo seu perden las rosas.

Vinahi ben prest, que mon amor t' hi espera
en lo casal que al cimeral se mostra
maysó de pau, propet del cel purissim...
Aymant lo cor á viurehi te convida.
¡No tardis més que ja l' hivern s' acosta
y 's migra tot solet en la anyoransa!

LLUIS TINTORÉ MERCADER.

Mulhouse (Alsacia) 1888.

Puríssimas ratxadas de ventura
'm porta 'l dols oreig de primavera
y 's revifa 'l cor meu, ple de tristura,
en aqueix temps de ditxa verdadera.

Un himne inmens d' amor y d' esperansa,
com l' encens embaumat, al cel fa via
y 'ls núvols de dolor y d' anyoransa
lo sol primaveral ben prest destría.

S' escorran per la crosta de la terra,
las cristallinas fonts que al mar s' abocan,
l' eura gentil entre 'ls rocalls s' aferra,
dins los brancatges los aucells s' ajocan.

Los jolius papallons d' ala daurada
s' amoixan ab las flors, dalt de las comas;
avuy lo Deu-Amor, d' una abrassada
ha agermanat las flors, las aus y 'ls homes.

* * *

Ja ha arrivat la primavera
ab sos aucells y sas flors;
la estació mes encisera;
la que fa glatir los cors.

Ja ha arrivat la primavera
ab sos perfums y sos cants;
la de l' aura joganera,
la de las notas brillants.

Ja ha arrivat la primavera
sembrant la joya y l' amor
y la gaubansa més vera
que es la que 's filtra en lo cor.

Ja ha arrivat la primavera
y 'l jovent ha despertat;
sols jo resto tal com era
puig mon cor ja s' ha secat.

* * *

Jo m' aborresch, amor, en eixa terra;
des que hi visch, sé lo que es l' anyorament,
y de dias, de nits, sempre, á tot hora,
ta imatge tinch present.

Jo anyoro un altre cel, que 'l de Castella;
jo anyoro un altre sol, menys esblaymat,
jo anyoro los boscatges y rieras
que Deu nos ha donat.

Jo anyoro aquells altivols hermitatjes
que la pietat bastí prop del cel blau,
jo anyoro 'l floviol y la tenora
quan la vesprada cau.

Y 'l tritllejar alegre al trench del auba,
de las campanas dels pobets vehins,
y aquella olor suau de farigola
orenga y romanins.

Jo anyoro 'ls alzinars d' ample capsada
y 'ls prats d' herbey y flors encatifats,
y aquells esbarts d' aucells que saltironan,
de mil colors pintats.

Y de la llar pairal las costums puras
y la rondalla del tulit vellet
y 'l belar de la cabra neguitosa
que cerca al cabridet

Tot ho anyoro, Deu meu, des d' eixa terra
y 'l catalá de cor, mes que ningú,
mes per sobre de tot lo que jo anyoro,
ets tu, Maria, ets tu.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Madrit, Abril 1891.

AIXÍ 'T VOLDRÍA JO

A MA FILLETA MONTSERRAT

Hermosa de cor, plena de fermosa
per enaltir la llengua que t' hé dat,
girant los ulls si alguna volta duptas,
á la verge que corona 'l Montserrat.
Humil y respectuosa ab los teus pares,
estimant com germana á tos semb'ants,
donant dolls de conçol á qui te 'l cor qui,
aixugant de tothom los greus pesars.
Fent lo bé á tot arreu y á totas horas,
donant probas d' amor al sant trevall,
amant la Caritat, y practicantla,
y siguent de virtut un pur mirall.
Així 't voldría jo que tu creixessis,
per umplirne de goig tot lo cor meu,
Sols pensant que 'l be fet en eixa vida
desde 'l Cel may l' olvida lo bon Deu.

FRANCISCO SALVAT Y XIVIXELL.

VESPRADA

La negra volta del cel s' omplena
d' estels brillants,
las tendras flors sos flayres aromosos
donan al camp.
Suaus se balandrejan las rosellas
al buf del vent,
cantars entona 'l rossinyol trovayre
dintre l' arbreig.
Lliscan las fonts sas aiguas cristallinas
pe 'ls rochs saltant,
mentres en ellas l' argentada lluna
banya sos raigs.
Quieta es la nit; tot á pensar convida,
tot á sentir,
tot á la ment li porta 'ls recorts dolsos
d' un temps felis.
¡Ay! quantas nits tan bellas com aqueixa
juntets los dos,
nos haviam contat á cau d' orella
nostres amors.....!
¡Qu' eran bellas las nits, se confonian
nostres suspirs!
avuy que restas lluny de mi, ¡qué trista
n' es eixa nit!

PERE DE COTS Y SOLDEVILA.

* * *

I

M' estimas? - li va dir lo nen un dia
en que tots dos amagadets estavan,
jugant á fet; —m' estimas?—repetia:
—Qu' ets pesát! Si!—digué.... y com los cridavan,
del seu amagatall la criatura
ne va sortir saltant, tranquila y pura.

Aquella nit, dormint com una santa,
somniava lo joch d' aquella tarde,
y ho veya tan clar tot, tant bé ho sentía'....
Crits, corredissas... tot; fins la basarda
sentía que li feya
entrar al cuartet fosch per amagarse,
l' angunia qu' amagada allí tenía....
y tot era girarse y regirarse
pe 'l llit tot somiant; fins era tanta
la vritat ab que ho veya
que ni alenava á colps, y á colps somreya.

De tot va recordárse:
no mes d' aquella veu de nen que deya
m' estimas?... d' alló si: va descuidársen!

II

¡Que roja 's va tornar! Altre vegada
un ¡m' estimas? sentia á cáu d' orella;
mes no era ja la nena qu' amagada
jugant á fet, la veu del nen sentia;
era ja la donzella
que, com al bés del vent despresa ploma,
del vals giravoltava á l' harmonia;
y ara la veu del nen, era veu d' home.

M' estimas? altre colp la veu tornava;
Jo t' ám! m' estimas tú?.... y ella callava!

Aquella nit, en febrosench insomni,
va veure del nou jorn la llum primera;
pero desperta y tot, al bés del somni
gronxolávas' sa pensa com palmera;
sentia en sas orellas
remors, mots perduts que las parellas
per son costat passant, anit llensavan,
de l' orquesta vibrar las dolsas rimas,
y mots, remors y rimas s' ajuntavan
pera dirli un sol mot, un sol: m' estimas?

III

Potser d' aqui un gran temps, si altre vegada
un dols m' estimas? sumsejar sentía,
com la nena amagada,
un ¡sí! tot plé de foch contestaría.....
¡més si 'l vespre hi somiava,... se 'n riuria!

¡Perqué la fé del cor y la ignocencia
no ha de durar 'l que dura una existencia!

CLAUDI PLANAS Y FONT.

TORRENT DE PARELLS

En mitj de nuas serras encrespadas,
onas petrificadas
del vell mon remogut en temporal,
sembla que 'ls genis del terror s' uniren
y fins al mar s' obriren
aquest passatge per carrer triunfal.

Ve per trist roquissá 'l torrent d' Aubarca;
l' horrenda *Fosca* abarca
las aiguas puras devallant del *Gorch;*
y dels dos torrentals per conflüencia
sa greu magnificencia
desplega formidable l' *Entreforch.*

Com á muradas de macissa roca,
que fins als núbols toca,
una y altra ribera va crexent.
Si alguna penya més gegant s' empina,
la testa més inclina,
conmoguda d' esglay, sobre 'l torrent.

Com á bous d' oracle, obertas covas
apar que donin novas
de vells misteris ignorats pe 'l mon.
Tal roca per los segles llavorada
ab l' obra esculpturada
d' antiquíssimas gestas se confón.

Alsant la vista que l' esglay abaxa,
no més blavenca faxa
del cel se descobreix, tal com un riu
que va torçent lo pas allá en l' altura,
enclos dins l' estretura
per entre 'l doble penyalar aspriu.

Axi en son llit d' abismes persevera
l' angosta torrentera,
com una ginya qu' algun jorn dexá
oberta de Mallorca en las entranyas,
passant per las montanyas,
la carrossa vivent de Jehováh.

Arreu vesten los murs d' aquest abisme
ab un gich simbolisme
semprevivas silvestres y lloré,
com si diguessen: «l' inmortal memoria,
la brosta de la gloria
per aspras vias y ab afany s' obté.»

«Sols juntant la fatiga ab lo coratge,
ateny aquest peratge
l' home de terra caminant mesqui;
mes pe 'l coratge y la fatiga inmensa
n' es alta recompensa
mirar... lo que 's pot veure sols aquí!»

M. COSTA Y LLOBERA, PBRE.

Palma de Mallorca.

Dintre mos ulls hi guardo encar las perlas
que 'm vá mostrá lo teu primer somris,
al costat dels brillants que vas llensarne
quan ingrata, fugires lluny de mi.

No vulgas separar l' una de l' altre,
que vull servar per sempre aquest recort,
que 'l punyal y la creu que ab ells me donas
lo vuy guardá en la veyna del meu cor.

M. ARCH Y T.

Abril 1891.